

CZU: 37.011:165

REPERE EPISTEMOLOGICE DE DEFINIRE A VALORILOR

Angela TULEI

Universitatea de Stat din Moldova

În articol problema privind valorile este abordată din diferite perspective. Istoria omului începe odată cu istoria semnelor și a valorilor. Animalele, spre deosebire de om, fiind necuvântătoare, nu pot să-și transforme atracțiile și repulsiile în valori. Numai dialogul, mai întâi cu ceilalți și mai târziu cu sine însuși, permite distanțarea de fenomene și ivirea întrebărilor despre esența lor. Numai dialogul face posibilă elaborarea ideilor, singurul mijloc dialogal de comunicare fiind limbajul uman.

Teoria valorilor reprezintă o serie de abordări pentru a înțelege cum, de ce și în ce măsură oamenii dau valoare lucrurilor.

Chestiunea valorilor a fost definită din diverse perspective și dimensiuni, cum ar fi: dimensiunea filosofică, perspectiva istorică, perspectiva economică, pedagogică, estetică, psihologică etc., însă cercetările arată că conceptul *valoare* capătă ecou mai cu seamă în reflecția pedagogică.

Cuvinte-cheie: *valoare, valori ale existenței umane, dimensiune, pedagogie, bine, rău, valoare generică, entitate.*

EPISTEMOLOGICAL GUIDELINES OF DEFINING VALUES

This article deals with the definition of values from various perspectives. Human history begins with the history of signs and values. Animals, unlike humans, being unable to speak, cannot turn their attractions and repulsions into values. Only the dialogue, at first with the others and later with one's own self, allows detachment from phenomena and raises questions about their essence. Only the dialogue makes it possible to develop ideas, the only means of dialogic communication being the human language.

Axiology is the study of the nature of value and valuation, and of the kinds of things that are valuable; it refers to a series of approaches to understand how, why, and to what extent things are valuable for people.

The question of values has been defined from various perspectives and dimensions, such as: the philosophical dimension, the historical, economic, pedagogical, aesthetic, psychological perspectives, etc., but research shows that the concept of value is specially echoed in the pedagogical reflection.

Key-words: *value, human existence values, dimension, pedagogy, good, evil, generic value, entity.*

„Omul este acela care creează valorile și totodată se depășește, se creează pe sine prin valori”
[Al.Tănase, 1, p.117].

Introducere

Inițial, la începuturile evoluției sale istorice, omul și-a elaborat două abordări cu privire la valori.

Prima privind lucrurile materiale date: pietrele, crengile, apa, focul, iarba, fructele, pomuşoarele, rădăcinile comestibile, insectele, păsările și animalele, au obținut valoare pentru om prin faptul că acesta le-a descoperit utilitatea lor vitală. Omul a înțeles că fără aceste lucruri viața lui nu poate fi. Față de aceste lucruri, precum și față de fenomenele naturii, față de fenomenele propriei vieți/visele, emoțiile, sexualitatea etc., omul a creat o atitudine care depășea cadrul strict utilitar, considerându-le valori contextuale existenței sale. Acestea erau *valorile existenței umane (valori date)*, care au devenit ca atare importante datorită raportului omului la lucrurile și fenomenele din anturajul său.

A doua abordare se referea la valorile create. Ulterior, omul a început să *creeze activ valori*. Au apărut astfel lucruri, obiecte, chiar plante și animale inexistente în natură. Unele aveau utilitate practică și valoare estetică, altele aveau doar valoare estetică, juridică, morală etc.

Animalele, spre deosebire de om, fiind necuvântătoare, nu pot să-și transforme atracțiile și repulsiile în valori. Numai dialogul, mai întâi cu ceilalți și mai târziu cu sine însuși, permite distanțarea de fenomene și ivirea întrebărilor despre esența lor; numai dialogul face posibilă elaborarea ideilor, singurul mijloc dialogal de comunicare fiind limbajul uman.

Poziționări cu privire la chestiunea valorilor

Chestiunea valorilor s-a aflat în centrul atenției cercetătorilor încă din antichitate.

Cu privire la originea valorilor, cercetătorul Vl.Pâslaru precizează că acestea sunt moștenite (*date*) și dobândite. Valorile date/acordate/naturale sunt acelea pe care omul nu le-a creat: natura, cosmosul, univer-

sul, divinitatea și tot ceea ce este legat de acestea. Valorile dobândite sunt cele elaborate/produse/crete de oameni și definite prin termenul generic *cultură* [2, p.3-8].

Știința apreciază ca valori nu doar lucrurile semnificative pentru om, ci și pentru întreaga comunitate umană.

Problema valorilor a fost și este una dintre cele mai dezbătute și abordate de diferite științe: filosofie, culturologie, sociologie, pedagogie, psihologie etc.

După cum demonstrează cercetările, conceptul *valoare* capătă ecou întâi de toate în reflecția filosofică, care a încercat să elucideze lumea valorii, ireductibilă la alte domenii, și care reprezintă coordonata acțiunii și creației umane; mari cercetători au căutat să ofere răspuns la întrebări privind esența și existența umană.

În opinia cercetătorului H.Wald, omul devine singura ființă capabilă să transforme fragmente ale naturii în unelte ale culturii, senzațiile în noțiuni, afectele în valori, inteligența în intelect doar prin făurirea limbajului [3, p.43-45].

Analiza literaturii de specialitate denotă că *binele* și *răul* sunt primele valori care au apărut odată cu omul. Pentru celelalte ființe nu există decât împrejurări prielnice și neprielnice existenței lor. Ele trăiesc „dincoace” de bine și rău. Numai omul, intervenind cu ajutorul uneltei și al limbajului în mersul naturii și societății, a ajuns să întâmpine rezistența sau supunerea mediului înconjurător.

Disproporția dintre puterea lui asupra naturii și puterea naturii asupra lui nu i-a îngăduit omului să-și dea seama că natura nu e nici binevoitoare, nici răuvoitoare, nici darnică, nici vitregă, nici prietenoasă, nici dușmănoasă, ci pur și simplu indiferentă.

Conform lui H.Wald, *binele* și *răul* sunt calități adăugate naturii de către om. Scopul naturii nu e omul; probabilitatea apariției lui a fost minimă. Apariția omului rămâne cea mai mare surpriză pe care a înregistrat-o evoluția materiei. Omul nu este scop decât pentru om. Omul a început de curând însă să se descopere pe sine însuși ca izvor al *binelui* și *răului* [4, p.96-97].

Oamenii au încercat mereu să scape de conflictul dintre *bine* și *rău*. Nu există un *bine* etern, după cum nu există nici un *rau* etern. *Binele* se poate transforma în *rău* și *răul* în *bine*. Bun este tot ce contribuie la dezvoltarea omului și rău este ceea ce o împiedică. Între bine și rău există o unitate contradictorie care nu trebuie evitată, ci asumată [Ibidem, p.98].

Din cele menționate mai sus putem conchide că valorile sunt rezultat al experienței și creativității omului, deci chestiunea valorilor este indispensabil legată de ființa umană. Valorile și dorința de a crea valori reprezintă cauze adânci care pun în mișcare și în funcțiune energia individului, dar și a colectivității.

Urmărind pe axa timpului tratarea conceptului de valoare și analizând literatura de specialitate, putem afirma că primele reflecții cu privire la valori erau despre domeniul *fizic*, despre domeniul *logic* și despre cel *moral*. De fapt, mereu se simte nevoia de a da răspuns marilor întrebări pe care și le pune omul în legătură cu existență în ansamblu, cu privire la ierarhizarea valorică a formelor de existență, la relațiile omului cu ansamblul universului și al valorilor făurite de el. De aceea, reflecții constante asupra valorilor au frământat și continuă să frământă cercetători din toate timpurile.

Potrivit cercetătorului I.Pascadi, problema valorii are o vechime remarcabilă. Fiecare savant și-a pus, într-un fel sau altul, întrebări despre natura valorilor, despre geneza, valabilitatea și cunoașterea lor și a încercat să le dea răspunsuri teoretice, în concordanță cu ansamblul concepției sale, cu particularitățile modului de gândire al epocii și al culturii în care a creat, precum și cu valorile fundamentale ale acelei epoci și cu idealurile ei. Orice teorie a valorilor a fost atât o explicație privind esența și rostul valorilor, cât și o interpretare și promovare a lor.

Importante concepte referitoare la chestiunea valorilor le atestăm la gânditorii antici indieni (Bagavad-Gita, Samkhya, Zoga, Budismul), chinezi (Confucius), greci (Socrate, Platon, Aristotel), unde se pot regăsi în germene aproape toate problemele principale ale valorii, precum definirea noțiunii de valoare, raportul dintre valoare și valorificare, natura valorilor, specificul categoriilor axiologice, legătura lor cu procesul cunoașterii, cu activitatea umană, ca premisă a trecerii de la potențialitate la actualitate [5, p.8].

În concepția lui Platon, spre exemplu, valorile sunt calități „în sine”, sunt idei ce planează transcendent asupra lumii sensibile, alcătuind împreună cu celelalte idei o „lume inteligibilă”. În această „lume a Ideilor” tronează valorile: *Binele*, *Frumosul*, *Adevărul*. Platon considera că *frumusețea* lucrurilor lumii sensibile derivă din ideea de *frumos*, care e mai presus de sensibilitate. *Frumosul* este o „idee” veșnică, ea nu apare și nici nu dispăre. Concepția sa originală asupra *frumosului* pornește de la „frumusețea interioară” (a trupului, a forței), trece prin „frumusețea sufletelor” către „frumusețea în sine”.

Ideea *Binelui*, după Platon, este scopul suprem la care tinde tot ceea ce este și tot ceea ce devine. „Binele (la Platon), scrie E.Stere, este rațiunea însăși a oricărei existențe și a oricărei științe..., principiu de cunoaștere, deci și normă a conduitei morale” [6, p.137].

În lucrarea sa *Republika*, Platon prezintă elaborarea unei metodologii dialectice pentru dezvoltarea Formei (eidos) dreptății, a esenței metafizice. Accentul este pus pe dialog, pe revizuirea aspectului juridic al cetății. Plecând de la legislațiile și obiceiurile existente în diferite cetăți grecești sau barbare, în *Republika* acest aspect este diluat, iar accentul cade pe *reforma educațională*. Idealul educațional din acea perioadă era *kalokaga*: un om frumos (*kalos*) și bun (*agathos*). Filosoful recomandă conținuturile educaționale necesare: educația fizică, cultivarea muzelor și educația literară [Ibidem, p.18].

Pentru *sofiștii antici*, valoarea nu este o calitate a lucrurilor și cu atât mai puțin o calitate „în sine”, transcendentă, ci o poziționare a conștiinței umane. Prin aceasta, sofiștii relativează valoarea, o individualizează: ei susțin că nu există nimic „în sine” și „pentru sine”, că ceea ce este frumos pentru unii este urât pentru alții. Această poziție este exprimată sintetic în celebra frază a lui Protagoras din Abdera (481-411 î.e.n.): „Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt – în ce fel sunt, a celor ce nu sunt – în ce fel nu sunt” [Apud D.Pichiu, C.Albut, 7, p.50]. Aceasta exprimă, pe de o parte, un anumit relativism, iar, pe de altă parte, tendința de a valorifica personalitatea umană, de a judeca lucrurile în raport cu omul și de a legitima normele juridico-politice decise prin dezbateri colective.

Umanismul grecilor viza, în primul rând, valorile morale, estetice, cognitive și vitale. Valoarea, la grecii antici, consta în acțiunea de cunoaștere, în disprețul față de ignoranță, față de destinul fatal, în armonie, echilibru și pace, în muncă și iubire.

În *Evul mediu*, aparent lipsit de originalitate, întâlnim, de asemenea, interpretări interesante asupra valorii, ca entitate opusă naturii, ca produs artificial. Substanța valorii era considerată ca fiind dată de *divinitate*. Doctrina ideologică a acestei perioade de circa 1000 de ani a fost susținută în mod deosebit de așa cercetători ca Augustin, Toma d’Aquino, Dionis Areopagitul și Anselm de Chanterbury. Aceștia încearcă în plan axiologic să realizeze o identitate între ordinea ontologică și cea axiologică, întemeiată pe principiul integrării valorilor „inferioare” celor „superioare” (cele pământești celor cerești). În interpretarea lui Toma d’Aquino, valoarea nu mai apare ca o iluminare divină, ci mai curând ca o acțiune de sens contrar: voința luminată de inteligență se ridică spre divinitate și produce propria sa valoare.

În această ordine de idei, constatăm că problematica valorilor este prezentă și la marii gânditori ai *Renașterii* și ai perioadei dezvoltării societății *moderne*. Umaniștii *Renașterii*, spre exemplu, puneau mai presus de orice *capacitatea umană de creație*. De asemenea, această problematică este abordată de o serie de discipline particulare, precum economia, psihologia, sociologia, antropologia culturală etc.

În *epoca modernă*, o mare importanță a avut-o concepția lui Im.Kant. Chiar cele trei opere fundamentale ale lui Kant sunt, în ultimă instanță, centrate pe studiul valorilor. Cele trei lucrări ale lui Kant pot fi intitulate altfel: Despre adevăr; Despre bine; Despre frumos.

Sintetizate, abordările chestiunii valorilor pe dimensiunea istorică sunt prezentate în felul următor:

Tabel

Dimensiunea istorică a definirii valorilor

Epoca preistorică (epoca străveche)	<i>Binele / răul</i>
Antichitate <i>Platon</i> <i>Sofiștii antici</i> <i>Protagoras din Abdera</i>	<i>Binele, Frumosul, Adevărul</i> - valorile sunt calități „în sine”, idei ce planează transcendent asupra lumii sensibile, alcătuiind împreună cu celelalte idei o „lume inteligibilă”; - valoarea nu este o calitate a lucrurilor și cu atât mai puțin o calitate „în sine”, transcendentă, ci o poziționare a conștiinței umane; - „Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt – în ce fel sunt, a celor ce nu sunt – în ce fel nu sunt”.
Evul mediu <i>Toma d’Aquino</i>	<i>Binele, Frumosul, Adevărul, Sacrul</i> - entitate opusă naturii ca produs artificial; originea divină a valorii; - valoarea este mai curând contrară voinței divine, este voința luminată de inteligență, care se ridică spre divinitate ca valoare proprie.

Epoca modernă <i>Im. Kant</i>	<i>Binele, Frumosul, Adevărul, Sacrul + Libertatea, Egalitatea, Fraternitatea</i>
Epoca contemporană <i>Vl.Pâslaru</i> (dimensiunea pedagogică)	Sintetizează toate tipurile de abordări ale valorii: obiectivistă, obiectivist-subiectivistă, subiectivist-obiectivistă. - Termenul <i>valoare</i> desemnează totalitatea lucrurilor semnificative pentru om: un lucru este recunoscut ca valoare abia în momentul în care omul se raportează în mod personal la acest lucru. Lucrurile încă necunoscute de om nu reprezintă valori.

Notă: Elaborat de autor.

Trecând în revistă cele menționate mai sus, putem conchide că în variate epoci, în timpuri diferite, oamenii au acordat prioritate și/sau au creat sisteme de valori diferite, fiecare tip de societate fiind marcat de anumite tipuri de valori. Astfel, constatăm faptul că *societatea antică* și cea *medievală* au constituit valorile etern-umane: Adevărul, Binele, Frumosul și Sacrul. Societatea acestor timpuri se subordona *divinității și valorilor religioase*. *Societatea modernă* considera drept cele mai importante *valorile sociale*, statul subordonându-se societății care reprezenta întreaga umanitate. *Societatea socialistă* a exagerat importanța *valorilor politice*, cărora li s-a subordonat aproape în totalitate. *Societatea democratică contemporană* este axată pe un ansamblu de valori, în interacțiune armonioasă. Persoana, grupul social, popoarele, fiind în drept să acorde priorități acelor valori pe care le consideră mai importante, fără a dăuna prin opțiunea sa altor persoane, grupuri sociale, popoare [8, p.110-112].

În *axiologia românească* s-au stabilit istoricește trei abordări ale valorii:

a) *cultural-antropologică*, în sensul că valoarea este un act social, care apare în relația dintre om și cunoașterea mediului social, dintre om și procesul de făurire a istoriei;

b) *cultural-fiziologică*, în sensul că valoarea este o relație funcțională între un obiect dorit și apreciat și un subiect care dorește acest obiect și-l apreciază;

c) *cultural-psihologică*, în sensul că valoarea reprezintă o trăire umană, o exigență de conștiință care se exprimă ca posibilitate de satisfacere a unor năzuințe adânc încrustate în însuși fondul natural al existenței omenești [apud L.Cuznețov, 8].

Continuând cu aceeași idee, subliniem că răspunsul la întrebarea *Ce este valoarea?* este semnificativ clarificat de abordarea etimologică a termenului *valoare*. Noțiunea de *valoare* provine din verbul latin *valeo-valere*, care înseamnă *a putea, a fi în stare, a fi puternic, a valora*; folosit ca un termen de comparație desemna și înțelesul de *a procura o satisfacție*.

Apariția *axiologiei* ca domeniu relativ distinct a parcurs un drum complex. Privind istoria configurării *axiologiei* și a preocupărilor ce vizau conceptul de valoare, contribuții importante au adus economiștii, juriștii, pedagogii, psihologii, eticienii și filosofii artei. Aceștia însă ajungeau să identifice conceptul *particular* de valoare cu cel *generic*.

Ținem să menționăm că bazele *axiologiei*, care tratează valoarea în generalitatea ei, au fost puse începând cu a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prin lucrările lui Rudolf-Herman Lotze, care în 1856 a vorbit pentru prima dată de un „*imperiu*” *relativ autonom al valorilor*. Pornind de la Im.Kant, el distinge între ceea ce este și ceea ce trebuie să fie; sfera specifică a valorii este considerată „ceea ce trebuie să fie” și afirmă că valorile sunt întotdeauna legate de plăcere, posedă însă o valabilitate ideală, dispun de un domeniu propriu, obiectiv, inerent și promovează dezvoltarea personalității prin formarea individuală.

În cele ce urmează constatăm că la fundamentarea acestui nou domeniu contribuie și lucrările cercetătorilor Fr.Nietzsche, A. von Meinong și Ch. von Ehrenfels, dar mai ales *Școala neokantiană de la Baden*, reprezentată de cercetătorii W.Windelband, H.Ricket, E.Lask, B.Bauch, precum și de lucrările lui Ed. von Hartman, care considera valorile ca existând exclusiv în sine, sub forma unor arhetipuri perfecte. Valoarea în genere apărea pentru R.H. Lotze, W.Windelband și ceilalți neokantieni ai școlii de la Baden, sau pentru Nietzsche, ca rezultat al creativității umane, dar și ca modelatoare a condiției umane.

Primul deceniu al sec. al XIX-lea a reclamat un nume aparte acestei noi discipline. Astfel, J.M. Baldwin propune denumirea *axionomie*, prin care înțelege teoria care se ocupă de studiul nașterii și dezvoltării valorii. În cele din urmă, termenul care a dat denumire teoriei generale a valorilor este *axiologie*. Termenul s-a încetățenit ca unul modern și apt să desemneze caracteristicile defnitorii ale teoriei generale a valorilor.

Axiologia, scrie L.Grunberg, oferă criteriile valorilor, statutul lor în ansamblul vieții spirituale a societății, explică geneza, structura, funcțiile și evoluția lor [9, p.47].

Axiologia își propune să studieze:

- a) geneza, natura, structura, evoluția și justificarea valorilor;
- b) ierarhizarea, realizarea și funcțiile valorilor în viața socială;
- c) unitatea și diversitatea, continuitatea și discontinuitatea valorilor;
- d) corelația, legitățile și dinamica valorilor;
- e) relația dintre procesul istoric de constituire a valorilor și încorporarea acestora în sfera motivației individului, sensul vieții și atitudinea omului față de valori.

De reținut că apariția acestei discipline a marcat descoperirea unui nou continent teoretic – domeniul valorilor și proiectarea unui concept nou, de *valoare generică*, care își validează permanent importanța operațională [10].

Generalizând în continuare, vom constata că constituirea axiologiei a progresat de la analizele teoretice ale anumitor tipuri de valori la analiza globală a valorii, stabilind cu autoritate științifică că lumea omului este una a valorilor, ele ocupând atât spațiul existențial fizic al universului uman, cât și cel mental, spiritual, unde ele își asigură evaluarea supraspațială și supratemporală.

Prezintă interes opinia cercetătorului O.Liebmann, care vede originea valorii în corelația dintre obiect și subiect: „Valoarea nu este o însușire sau o calitate a obiectelor apreciate, ci o relație a acestora față de subiectul care apreciază” [11, p.563].

Cercetările efectuate au scos la iveală faptul că conceptul subiectiv-obiectiv al originii valorii este susținut de: J.P. Sartre, potrivit căruia existența precede esența, omul fiind nevoit să-și creeze și să-și definească continuu propria esență [12, p.36]; W.Windelband, care consideră că axiologia este o teorie autonomă și care a introdus termenul *axiologie*; H.Rickert, care a configurat un sistem al valorilor și a declinat conceptul că lucrurile ar avea valoare implicită, aceasta fiind indusă de către oameni: „...valoarea face parte ca valoare dintr-o sferă conceptuală proprie și cu totul deosebită de ceea ce este real” [13, p.173]; M.Scheler, care face distincție între „bunuri” și simplele valori; lumea bunurilor este diferită de cea a lucrurilor, deoarece este însoțită de o ierarhie de valori, cercetătorul afirmând că persoana este purtătorul originar al binelui și răului [14].

În cadrul temei abordate e important a sublinia faptul că examinarea valorilor este strâns legată de etică, această abordare dezvoltându-se la mijlocul sec. al XIX-lea pe diferite căi, urmând tradiția *pragmatică*, *analitică* și *fenomenologică*, fenomene care sunt descrise după cum urmează.

Tradiția pragmatică. Cercetătorul R.B. Perry definește valoarea ca „orice obiect care prezintă un anumit interes” [15]. S.C. Pepper dă amploare definiției valorilor, afirmând că acestea se constituie din „toate selecțiile făcute de un sistem selectiv, care sunt relevante pentru deciziile umane” [16, p.690-691]. J.Dewey [17] și C.I. Lewis [18] au continuat empirismul pragmatic al lui R.B.Perry și S.C.Pepper, argumentând caracterul fundamental al actului uman creativ de a valoriza. Ei consideră evaluările ca fiind forme ale cunoașterii empirice, legate de acțiunea umană/preferințe personale. Studiul general al valorilor, care include nu doar valori etice, este denumit de către pragmatici *teorie a valorilor* sau *axiologie*, și nu *etică*.

Tradiția analitică. În tradiția analitică, primii lideri au fost Charles L. Stevens (1908-1979), A.J. Ayer (1910-1989) și R.M. Hare (1919-2002). După A.J. Ayer, analiza filosofică a valorilor poate fi descrisă mai bine ca metaetică decât etică, din moment ce scopul său era mai degrabă clasificarea sensului termenilor decât argumentarea normativă. Adoptând o interpretare pozitivistă a cunoașterii, A.J. Ayer și C.L. Stevens au argumentat că declarațiile despre etică și valoare erau simple expresii a ceea ce place și a ceea ce nu place. O altă abordare, mai abstractă, metaetică a valorilor poate fi găsită la cercetătorul G.H. Wright (1916-2003), care supune unei analize conceptual extinse o valoare aparte, *bunătatea* [19].

În tradiția fenomenologică, lucrări definitorii a elaborat M.Scheler (1874-1928) [14]. Dacă pragmatismul s-a concentrat pe procesul de valorizare, iar filosofia analitică pe sensul sau logica valorii, M.Scheler elucidează valoarea conceptual, evaluând critic sentimentele de valori fundamentale pe care le încearcă oamenii. Pentru M.Scheler, arome preferințele operaționale, sau intuitive, se află la baza eticii fundamentale. Aceste sentimente pot fi grupate în 5 categorii de valori de bază: *senzoriale*, *pragmatice*, *viatale*, *intelectuale*, *spirituale* [Apud N.Puțuntean, Vl.Pâslaru, 20, p.6-7].

Efectuând o analiză comparativă a diverselor accepțiuni date valorilor, cercetătoarea Irina Gîncu a desprins ca fiind *comune* pentru majoritatea construcțiilor axiologice afirmațiunile:

– valoarea este acel „ceva”, relativ autonom, care intervine în aprecierile omului, fiind preferată/respinsă, cu anumite grade de intensitate;

– valorile nu au o existență „naturală”, ele nu există în afara aprecierii subiectului [21, p.14-15].

Considerăm că această sintetizare prezintă o expunere logică a semnificațiilor conceptului de valoare și face o ordine în confuzul creat de numeroasele accepțiuni și reflecții asupra conceptului dat.

Nu vom scăpa din vedere și *abordarea pedagogică a valorilor în spațiul educațional și cel academic românesc*. Această abordare este similară abordărilor din alte spații educaționale, occidentală și sovietic/rusesc.

Cercetătorul Vl.Pâslaru, include în valorile educației toate lucrurile și ființele semnificative educațional, inclusiv principiile educației, curriculumul școlar și componentele sale – teleologică, conținutală și metodologică. Viziunea sa este explicit întemeiată epistemologic pe *raportul subiect-obiect* în cunoaștere și pe *tipurile de cunoaștere* umană – mitic-religioasă, empirică, artistic-estetică și științifică [22–24].

Originalitatea viziunii lui Vl.Pâslaru asupra axiologiei educației este reprezentată mai ales de prima încercare, pe plan național și mondial, de a *defini atitudinile* ca valori definitorii ale educației: cercetătorul a actualizat principiul orientării pozitive a educației, pe care, în premieră, îl avansează la rang de principiu general al educației [25, 26]; a sistematizat și a definit următoarele tipuri de manifestări ale atitudinilor în sferile dezirabilului: afectivă, volitivă, evaluativă, conceptuală și comportamentală [24].

Printre interpretările originale ale valorilor deja consacrate ale educației se numără și conceptul lui Vl.Pâslaru, care reprezintă, neîndoielnic, o contribuție esențială la conceptualizarea educației pentru toleranță și care definește toleranța drept conștientizare a propriei identități: *suntem toleranți față de cel din alteritate*, afirmă Vl.Pâslaru, *în măsura în care suntem conștienți de propria noastră valoare* [27, p.79-92; 28].

Concluzii

Concluzionând, vom afirma că chestiunea valorilor, atât de mult studiată în trecut, continuă să fie studiată și dezbătută și în prezent, prezentând mare interes și valoare pentru cercetători din diferite domenii. În această „lume a Ideilor” în care trăim tronează valorile existenței umane. Definirea, clasificarea și caracteristicile valorilor sunt indispensabile oricărui domeniu al educației, tip de educație, formă, situație educativă, deoarece educația operează cu valori, operează pentru valori, însăși educația este valoare, ca și finalitatea sa principală – personalitatea educabilului.

Referințe:

1. TĂNASE, Al. *Introducere în filozofia culturii*. București: Editura Științifică, 1968. 374 p.
2. PÂSLARU, Vl. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare. În: *Didactica Pro*, 2006, nr.1, p.3-8. ISSN 1810-6455
3. WALD, H. *Limbaș și valoare*. București: Editura Academiei Române, 1973. 232 p.
4. WALD, H. *Limbaș și valoare*. Enciclopedia de buzunar. București: Editura Enciclopedică Română, 1973. 231 p.
5. PASCADI, I. *Din tradițiile axiologice românești*. București: Editura Științifică, 1970. 375 p.
6. STERE, E. *Istoria filosofiei antice și medievale*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1976. 226 p.
7. PICHIU, D., ALBUT, C. *Teoria valorii și elemente de praxiologie*. Iași: Editura „Gheorghe Asachi”, 1994. 268 p. ISBN: 973-9178-34-0
8. CUZNEȚOV, L. *Educație prin optim axiologic*. Chișinău, 2010. 159 p. ISBN: 978-9975-4073-2-8
9. GRUNBERG, L. *Axiologia și condiția umană*. București: Editura Politică, 1972. 380 p.
10. *Teoria valorilor*. [Accesat: 11.10.2018]. Disponibil: <https://tonyss.wordpress.com/2007/11/08/teoria-valorilor/>.
11. LIEBMANN, O. *Zur Analysis der Wirklichkeit*, 1876. 638 p.
12. SARTRE, J.P. *L'Existentialisme est un humanism*. Paris: Plon, 1946.
13. RICKERT, H. *Der Gegenstand der Erkenntnis*. Tübingen Verlag Von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1915.
14. SCHELER, M. *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values*. Northwestern University Press, 1974.
15. PERRY, R.B. *General Theory of Value: Its Meaning and Basic*, 1926.
16. PEPPER, S.C. *The Sources of Value*. University of California Press, Berkeley, 1958.
17. DEWEY, J. *Theory of Valuation*. *International Encyclopedia of Unified Science*, v/2, no.4, Chicago, 1939. 66 p.
18. LEWIS, C.I. *An Analysis of Knowledge and Valuation*. La Salle, IL: Open, 1946.
19. Wright von G.H. *The Varieties of Goodness*. N.Y., 1963.
20. PUȚUNTEAN, N., PÂSLARU, Vl. Dimensiuni ale educației axiologice interculturale a studenților prin învățarea limbii străine. În: *Didactica Pro*, 2014, nr.(74), p.6-7. ISSN 1810-6455

21. GÂNCU, I. *Orientările valorice în formarea profesională*: Teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2015. C.Z.U.: 378 (043.3)
22. PÂSLARU, VI. *Prolegomene pentru o didactică a artei*. Chișinău: Pro Libra, 2017. 132 p.
23. PÂSLARU, VI. Tipurile de cunoaștere umană vs educația artistic-estetică. În: *Univers Om*, 2015, nr.7, p.13-15.
24. PÂSLARU, VI., SILISTRARU, N., CALLO, T. ș.a. *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*. Chișinău: Print Caro, 2011. 150 p.
25. PLETT, H.F. *Știința textului și analiza de text*. București: Univers, 1983. 344 p.
26. POSTERNAC, S. *Sociologia percepției valorilor literar-artistice românești de către elevii alolingvi din Republica Moldova*: Autoreferat al tezei de doctor în pedagogie. Chișinău, 2005. 22 p.
27. PÂSLARU, VI. Identity and Tolerance. În: *Educating Tolerance in Multien cultural Societies: Roundtable Discussion Materials*, Chișinău, October 3-7, 2001 / Institute for Public Policy Moldova, East Program of the Open Society Institute – Budapest, Chișinău: ARC, 2002, p.79-92.
28. PÂSLARU, VI. *Principiul pozitiv al educației*. Chișinău: Civitas, 2003. 320 p.

Date despre autor:

Angela TULEI, magistru în pedagogie, lector universitar, Departamentul Limba Engleză și Limba Franceză Specializate, USM; doctorandă la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Prezentat la 30.11.2018